

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda Sənaye Parkları

Benefisiar Mülkiyyət Şəffaflığı və İnvestor Coğrafiyasının Siyasi İqtisadiyyatı

Mündəricat

Xülasə.....	2
1. Giriş.....	2
2. Sənaye Parklarının Ümumi Mənzərəsi.....	2
3. Benefisiar Mülkiyyət Şəffaflığı Problemi.....	3
4. İnvestor Coğrafiyası: “Dost Ölkə” Yanaşmasının Empirik Mənzərəsi.....	6
5. Tənqidi Sintez	7
6. Təvsiyələr	7
7. Nəticə.....	8
Qeydlər	8

Bakı 2026

Xülasə

Bu hesabat Ağdam Sənaye Parkı və “Araz Vadisi İqtisadi Zonası” Sənaye Parkının rəsmi rezident reyestrinin (İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyi, economiczones.gov.az) təsviri təhlilinə əsaslanır və iki əsas tənqidi məsələni qabardır: birincisi, rəsmi reyestrin rezident şirkətlərin son benefisiar mülkiyyətçilərini sistemli şəkildə açıqlamaması; ikincisi, faktiki investor coğrafiyasının Azərbaycanın xarici siyasət prioritetləri ilə üst-üstə düşən, lakin rəsmi “hər kəsə açıqdır” ritorikası ilə tam uzlaşmayan seçici xarakteri. Təhlil göstərir ki, hər iki parkda qeydə alınan 50-dən çox rezidentin böyük əksəriyyəti formal olaraq Azərbaycan hüquqi şəxsləri (MMC/QSC) kimi qeydiyyatdan keçib, bu da real sahiblik strukturunu ictimaiyyət üçün qeyri-şəffaf edir. Eyni zamanda, müəyyən edilə bilən xarici kapitallı rezidentlərin demək olar hamısı Türkiyə, Körfəz dövlətləri, türkdilli ölkələr və postsovet məkanından (o cümlədən Rusiyadan — Qərb sanksiyalarına baxmayaraq) gəlir, halbuki Avropa İttifaqı şirkətlərinin əksəriyyəti sorğularda maraq bildirsə də, faktiki investisiyaya çevrilməyib.

1. Giriş

Ağdam Sənaye Parkı (2021) və “Araz Vadisi İqtisadi Zonası” Sənaye Parkı (2021), işğaldan azad edilmiş ərazilərin sənaye potensialının bərpası məqsədilə yaradılan iki əsas dövlət sənaye zonasıdır. Hər ikisi İqtisadiyyat Nazirliyi yanında İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyinin (İZİA) idarəçiliyindədir və rezidentlərinə 10 illik vergi tətili, gömrük güzəştləri və hazır infrastruktur təklif edir.¹ Bu hesabat həmin parkların rəsmi rezident siyahılarının (iyul 2026-cı il vəziyyətinə görə) təsviri xülasəsini təqdim etməklə yanaşı, iki tənqidi sual ətrafında qurulur: (i) rezident şirkətlərin faktiki sahibləri kimlərdir və bu məlumat nə dərəcədə ictimaiyyətə açıqdır; (ii) hansı ölkələrin kapitalı bu zonalara faktiki daxil olur və bu, Azərbaycanın rəsmi “bütün investorlara açıq” mövqeyi ilə nə dərəcədə üst-üstə düşür.

2. Sənaye Parklarının Ümumi Mənzərəsi

Ağdam Sənaye Parkı — 190 hektar ərazi, 81 milyon ABŞ dolları investisiya həcmi, 938 iş yeri (rəsmi hədəf), 31 rezident və 4 qeyri-rezident sahibkarlıq subyekti.² Prioritet sahələr: qida sənayesi, maşınqayırma, tikinti materialları, yüngül sənaye, aqrokimya.

“Araz Vadisi İqtisadi Zonası” Sənaye Parkı (Cəbrayıl rayonu) — 200 hektar ərazi, 24,7 milyon ABŞ dolları investisiya həcmi, 96 iş yeri (rəsmi hədəf), 19 rezident və 3 qeyri-

¹ “Ağdam Sənaye Parkı,” Vikipediya; economiczones.gov.az/iqtisadi-zonalar/senaye-parklari/agdam-senaye-parki

² economiczones.gov.az/iqtisadi-zonalar/senaye-parklari/agdam-senaye-parki (iyul 2026 vəziyyətinə görə)

rezident subyekt.³ Prioritet sahələr: anbar-logistika, alternativ enerji, qida emalı, maşınqayırma.

Rezident sayının dinamikası diqqətəlayiqdir: Ağdam Sənaye Parkında 2022-ci ilin fevralında cəmi 5 rezident var idi (Dadaş-N, Veliev, Smartpoint, Ağ Tekstil, Ram Beynəlxalq Nəqliyyat və Ticarət);⁴ 2022-ci ilin may ayında bu rəqəm 9-a çatıb;⁵ 2025-ci ilin sonuna 28-29-a,⁶ 2026-cı ilin ortasına isə 31-ə yüksəlib.⁷ Bu artım tempi əsasən dövlət stimullarının (vergi tətili, hazır infrastruktur) təsirini göstərir, lakin aşağıda müzakirə olunan şəffaflıq məhdudiyyətləri bu artımın keyfiyyət tərkibini qiymətləndirməyi çətinləşdirir.

3. Benefisiar Mülkiyyət Şəffaflığı Problemi

3.1. Rəsmi Reyestrin Məhdudiyyətləri

İZİA-nın rəsmi rezident reyestri (economiczones.gov.az/rezidentler) hər bir rezident üçün şirkət adı, planlaşdırılan məhsul, əlaqə telefonu və veb-sayt göstərir, lakin **son benefisiar mülkiyyətçinin (UBO) kimliyini, vətəndaşlığını və ya kapital mənşəyini sistemli şəkildə açıqlamır**. Bu məlumat yalnız ara-sıra, konkret mətbuat açıqlamalarında (adətən şirkət “xarici kapitallı” olduqda xüsusi vurğulanır) təsadüfi şəkildə üzə çıxır — məsələn, “Azerbaijan Rice Processing Mill” MMC-nin “Pakistan kapitallı” olduğu ayrıca qeyd edilib,⁸ halbuki eyni reyestrdəki 45-dən çox digər rezident üçün belə bir qeyd yoxdur. Bu seçici açıqlama praktikası sistemli şəffaflıq deyil, təsadüfi kommunikasiya davranışdır.

3.2. Müəyyən Edilə Bilən Xarici Kapitallı Rezidentlər

Açıq mənbələr əsasında (rəsmi reyestrdən kənar) müəyyən edilə bilən xarici kapitallı və ya xarici əlaqəli rezidentlərin siyahısı:

³ economiczones.gov.az/iqtisadi-zonalar/senaye-parklari/cebrayil-senaye-parki (iyul 2026 vəziyyətinə görə)

⁴ “Ağdam Sənaye Parkının 5 rezidentinin sərmayələri 37 milyon manata yaxın həcmdə qiymətləndirilir,” İnterfax-Azərbaycan, 17 fevral 2022. <http://interfax.az/view/858793/az>

⁵ “Ağdam Sənaye Parkında yeni rezidentlər,” Economy.gov.az, 16 may 2022. <https://economy.gov.az/az/post/594/agdam-senaye-parkinda-yeni-rezidentler>

⁶ “Azad edilmiş ərazilərdəki sənaye parklarında 15-dən çox müəssisə tikilir,” Banker.az, 6 fevral 2025. <https://banker.az/azad-edilmis-erazilerdeki-senaye-parklarinda-15-den-cox-muessise-tikilir/>

⁷ “Ağdam Sənaye Parkında yeni rezident qeydə alınıb,” Trend.Az, 4 iyun 2026. <https://az.trend.az/business/4194401.html>

⁸ economiczones.gov.az, “Araz Vadisi İqtisadi Zonası” Sənaye Parkı rezident səhifəsi, “Azerbaijan Rice Processing Mill” MMC qeydi.

Şirkət	Park	Kapital mənşəyi	Mənbə
"Azerbaijan Rice Processing Mill" MMC	Araz Vadisi	Pakistan	Rəsmi İZİA açıqlaması ⁹
"Holcim (Azərbaycan)" ASC	Araz Vadisi	İsveçrə (qlobal konsern)	1xeber.media ¹⁰
"Kamaz" xidmət mərkəzi ("Avto Lizing Azərbaycan" MMC)	Araz Vadisi	Rusiya	1xeber.media, AZƏRTAC ^{11,12}
"Dominari" mebel klasteri (East Foam/Mattress/Fabric/Components)	Araz Vadisi	Litva	1xeber.media ¹³
"SENSEMI DMCC" Nümayəndəliyi	Araz Vadisi	BƏƏ	Xalq qəzeti ¹⁴
"Taube Electronics" MMC	Araz Vadisi	Almaniya	Şirkət domenini (taube-global.de)

⁹ economiczones.gov.az, "Araz Vadisi İqtisadi Zonası" Sənaye Parkı rezident səhifəsi, "Azerbaijan Rice Processing Mill" MMC qeydi.

¹⁰ "Qarabağa investisiya axını artır," 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

¹¹ "Qarabağa investisiya axını artır," 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

¹² "Sahibkarlar Ağdam Sənaye Parkı və 'Araz Vadisi İqtisadi Zonası'na böyük maraq göstərirlər," AZƏRTAC. https://azertag.az/xeber/sahibkarlar_agdam_senaye_parki_ve_araz_vadisi_iqtisadi_zonasin_a_boyuk_maraq_gosterirler-2689453

¹³ "Qarabağa investisiya axını artır," 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

¹⁴ "Yeni sənaye zonaları iqtisadiyyatı müasirləşdirir," Xalq qəzeti, 8 aprel 2023. <https://xalqqazeti.az/az/iqtisadiyyat/124837-yeni-senaye-zonolari-iqtisadiyyati-muasirlesdirir>

Şirkət	Park	Kapital mənşəyi	Mənbə
“Expert Services FZE” (2022–2023, hazırda siyahıda yoxdur)	Ağdam	BƏƏ	Economy.gov.az, Xalq qəzeti ^{15,16}
“Dəmirörən” / “Dost Aqropark”	Qarabağ (ümumi)	Türkiyə	1xeber.media ¹⁷
“Agro Sonuat İnnovator” (nar bağları)	Qarabağ (ümumi)	Özbəkistan	1xeber.media ¹⁸
“Agrokombinat Dzerjinski” ASC (quşçuluq)	Qarabağ (ümumi)	Belarus	1xeber.media ¹⁹

Bu siyahı tam deyil — o, yalnız mətbuatda təsadüfən açıqlanmış halları əhatə edir. Qalan 45-dən çox rezidentin (əksəriyyəti “MMC” hüquqi formasında) faktiki son sahibləri açıq mənbələrdən müəyyən edilə bilmir.

3.3. “Yoxa Çıxan” Rezident Nümunəsi

Xüsusi diqqətəlayiq haldır ki, 2022-ci ildə Ağdam Sənaye Parkının rezidenti kimi rəsmi qeydiyyatdan keçmiş, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri kapitallı “Expert Services FZE” Məhdud Məsuliyyətli Azad Zona Müəssisəsi²⁰ hazırkı (2026) rəsmi 31 nəfərlik rezident siyahısında artıq yer almır. Nə bu şirkətin reyestrə çıxarılmasının səbəbi, nə də vaxtı ictimaiyyətə açıqlanıb. Bu, rezident dövryyəsinin (giriş və çıxışların) izlənilə bilən, hesabatlı bir prosesə malik olmadığını göstərən konkret nümunədir.

¹⁵ “Ağdam Sənaye Parkında yeni rezidentlər,” Economy.gov.az, 16 may 2022.
<https://economy.gov.az/az/post/594/agdam-senaye-parkinda-yeni-rezidentler>

¹⁶ “Yeni sənaye zonaları iqtisadiyyatı müasirləşdirir,” Xalq qəzeti, 8 aprel 2023.
<https://xalqqazeti.az/az/iqtisadiyyat/124837-yeni-senaye-zonolari-iqtisadiyyati-muasirlesdirir>

¹⁷ “Qarabağa investisiya axını artır,” 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

¹⁸ “Qarabağa investisiya axını artır,” 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

¹⁹ “Qarabağa investisiya axını artır,” 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

²⁰ “Ağdam Sənaye Parkında yeni rezidentlər,” Economy.gov.az, 16 may 2022.
<https://economy.gov.az/az/post/594/agdam-senaye-parkinda-yeni-rezidentler>

4. İnvestor Coğrafiyası: “Dost Ölkə” Yanaşmasının Empirik Mənzərəsi

Azərbaycan rəsmiləri Qarabağ və Şərqi Zəngəzuru bütün xarici investorlar üçün əlverişli və açıq bölgə kimi təqdim edir.²¹ Bununla belə, faktiki investor tərkibinin coğrafi profili müəyyən aydın nümunələr göstərir.

4.1. Türkiyə, Körfəz və Türkdilli Dövlətlər Üstünlüyü

Müəyyən edilə bilən xarici investorların böyük əksəriyyəti Azərbaycanın strateji tərəfdaşları hesab olunan ölkələrdən — Türkiyə (“Dəmirörən”, “Dost Aqropark”), Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (“SENSEMI DMCC”, “Expert Services FZE”), Pakistan (“Azerbaijan Rice Processing Mill”) və Özbəkistan (“Agro Sonuat Innovator”) — gəlir.²² Bu, Azərbaycanın Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsindəki əməkdaşlığı və Körfəz dövlətləri ilə güclənən iqtisadi əlaqələri ilə üst-üstə düşür.

4.2. Postsovet Məkanla Davam Edən Əlaqələr — Rusiya Nümunəsi

Diqqətəlayiq haldır ki, Rusiya kapitalı “Kamaz” şirkəti Araz Vadisi Sənaye Parkının **ilk investoru** kimi qeydiyyatdan keçib.²³ Bu, Qərb dövlətlərinin 2022-ci ildən bəri Rusiyaya qarşı tətbiq etdiyi geniş iqtisadi sanksiya rejiminə baxmayaraq baş verib — Azərbaycan bu sanksiyalara qoşulmayıb və Rusiya kapitalı ilə iqtisadi əməkdaşlığını davam etdirir. Bu fakt Azərbaycanın investor seçimində Qərbin təhlükəsizlik/sanksiya çərçivəsindən deyil, öz milli-iqtisadi maraqlarından çıxış etdiyini göstərir. Bu özlüyündə tənqid predmeti deyil (hər dövlətin öz xarici siyasəti var), lakin “dost/qeyri-dost ölkə” konsepsiyasının Azərbaycan üçün Qərb dövlətlərinin tətbiq etdiyi modeldən fərqli, çoxistiqamətli (multi-aligned) məzmun daşdığını göstərən əhəmiyyətli empirik faktdır.

4.3. Qərb/Aİ İnvestisiyaları: Bəyanat və Reallıq Arasında Fərq

2022-ci ildə keçirilən “Aİ biznes mühiti hesabatı” təqdimatında bildirilib ki, Aİ ölkələri şirkətlərinin 54%-i Qarabağ və Şərqi Zəngəzura investisiya yatırmaqda maraqlıdır.²⁴ Bununla belə, açıq mənbələrdə müəyyən edilə bilən konkret Aİ-mənşəli investisiyalar olduqca məhduddur — yalnız İsveçrənin “Holcim” (qlobal, İsveçrə-mənşəli, lakin qlobal

²¹ “Prezidentin xüsusi nümayəndəsi: Qarabağ xarici investorlar üçün əlverişlidir,” Report.az, 23 sentyabr 2025. <https://report.az/daxili-siyaset/prezidentin-xususi-numayendesi-qarabag-xarici-investorlar-ucun-elverislidir>

²² “Qarabağa investisiya axını artır,” 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

²³ “Sahibkarlar Ağdam Sənaye Parkı və ‘Araz Vadisi İqtisadi Zonası’na böyük maraq göstərirlər,” AZƏRTAC (yenidən istinad).

²⁴ “Aİ-Azərbaycan iqtisadi əlaqələrinin perspektivləri genişdir,” Azerbaijan-news.az, 19 may 2022. <https://www.azerbaijan-news.az/az/posts/detail/ai-azerbaycan-iqtisadi-elaelerinin-perspektivleri-genisdir-1652909860>

tikinti materialları nəhəngi kimi bir çox ölkədə fəaliyyət göstərir) və Litvanın “Dominari” mebel klasteri konkret olaraq adlandırılıb.²⁵ Digər sözlə, sorğuda ifadə edilən maraq (54%) ilə faktiki, adlandırıla bilən investisiya sayı (2 rezident qrupu) arasında əhəmiyyətli bir fərq mövcuddur. Bu fərqi səbəbləri barədə (məsələn, Qərb şirkətlərinin reputasiya riskindən çəkinməsi, sanksiya uyğunluğu narahatlıqları, yaxud sadəcə uzun investisiya dövrləri) rəsmi açıqlama yoxdur.

5. Tənqidi Sintez

Yuxarıdakı iki tapıntı — benefisiar mülkiyyət şəffaflığının olmaması və investor coğrafiyasının seçici xarakteri — bir-birini gücləndirən iki hadisədir. Sistemli mülkiyyət sahibliyinin açıqlanması olmadan, ictimaiyyət (o cümlədən müstəqil tədqiqatçılar və media) rezident şirkətlərin arxasında konkret hansı maraqlı tərəflərin (yerli siyasi elita ilə əlaqəli şəxslər daxil olmaqla) dayandığını müəyyən edə bilmir — bu, əvvəlki hesabatlarda [bax: “Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda Bərpa, Reintegrasiya və Hesabatlılıq”] sənədləşdirilmiş satınalma sahəsindəki maraqlar toqquşması nümunələri ilə paralel bir institusional boşluqdur. Eyni zamanda, faktiki xarici investisiyaların açıq şəkildə strateji tərəfdaş ölkələrə (Türkiyə, Körfəz dövlətləri, türkdilli dövlətlər) və ənənəvi postsovet tərəfdaşlarına (Rusiya, Belarus) meyilli olması, bölgənin “bütün investorlara bərabər açıqlıq” ritorikasının, ən azı hələlik, əsasən diplomatik-strateji, deyil, genişmiqyaslı kommersiya reallığını əks etdirmədiyini göstərir.

Bu iki amilin birləşməsi konkret bir risk yaradır: əgər rezident tərkibi həm qeyri-şəffaf sahiblik strukturuna, həm də dar diplomatik dairəyə əsaslanırsa, sənaye parklarının iddia edilən əsas funksiyası — regionun “yerli və xarici dəyər zəncirinə” geniş integrasiyası²⁶ — əməli surətdə mümkün ola biləcəyindən daha dar bir investor toplusu ilə məhdudlaşa bilər ki, bu da uzunmüddətli iqtisadi diversifikasiya hədəflərinə xələl gətirə bilər.

6. Təvsiyələr

1. İZİA-nın rəsmi reyestrinə hər bir rezident üçün son benefisiar mülkiyyətçinin ölkəsi (vətəndaşlıq/qeydiyyat yurisdiksiyası) barədə icbari sahə əlavə edilsin;
2. Rezident statusunun ləğvi halları (məsələn, “Expert Services FZE” nümunəsi) haqqında səbəb və tarixlə birlikdə ictimai bildiriş dərc edilsin;
3. İllik investor-mənşə hesabatı (ölkə üzrə bölgü, investisiya həcmi) müstəqil şəkildə yoxlanıla bilən formatda dərc olunsun;
4. Aİ və digər Qərb investorlarının bəyan edilmiş marağı ilə faktiki investisiya arasındakı fərqi səbəbləri barədə ayrıca araşdırma/sorğu aparılsın;

²⁵ “Qarabağa investisiya axını artır,” 1xeber.media. <https://1xeber.media/gundem/56336-qarabaga-investisiya-axini-artir.html>

²⁶ “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı,” Prezidentin 16 noyabr 2022-ci il tarixli 3587 nömrəli Sərəncamı.

5. Sənaye parkı rezidentlərinin siyasi əlaqəli şəxslərlə mülkiyyət bağlarının olub-olmadığını yoxlayan müstəqil audit mexanizmi tətbiq edilsin (əvvəlki bərpa hesabatında tövsiyə olunan mexanizmlərlə uzlaşdırılmaqla).

7. Nəticə

Ağdam və Araz Vadisi Sənaye Parkları, rəsmi statistikaya görə, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun sənaye potensialının bərpasında konkret irəliləyişi əks etdirir: 50-dən çox qeydiyyatlı rezident, yüzlərlə iş yeri və yüz milyonlarla dollar həcmində elan edilmiş investisiya. Bununla belə, bu irəliləyişin keyfiyyət tərkibi — kimin, hansı ölkədən, hansı real maraqla investisiya qoyduğu — hazırkı açıqlıq səviyyəsində tam qiymətləndirilə bilməz. Benefisiar mülkiyyətin sistemli açıqlanmaması ilə investor bazasının aydın, lakin izah edilməyən geosiyasi seçiciliyi birlikdə, sənaye parklarının nə dərəcədə həqiqətən “hər kəsə açıq” beynəlxalq investisiya məkanı, nə dərəcədə isə strateji tərəfdaş dairəsi ilə məhdudlaşan, nəzarəti çətin bir sahiblik strukturuna malik layihə olduğunu sual altına qoyur.

Qeydlər

Bu hesabat İqtisadi Zonaların İnkişafı Agentliyinin (economiczones.gov.az) rəsmi rezident reyestri, rəsmi mətbuat açıqlamaları və müstəqil media mənbələri əsasında hazırlanıb. Benefisiar mülkiyyətə dair məlumatların çoxu açıq mənbələrdə mövcud olmadığından, bu hesabatdakı mülkiyyət mənşəyi məlumatları yalnız mətbuatda təsadüfən açıqlanmış hallarla məhdudlaşır və tam mənzərəni əks etdirmək iddiasında deyil.